

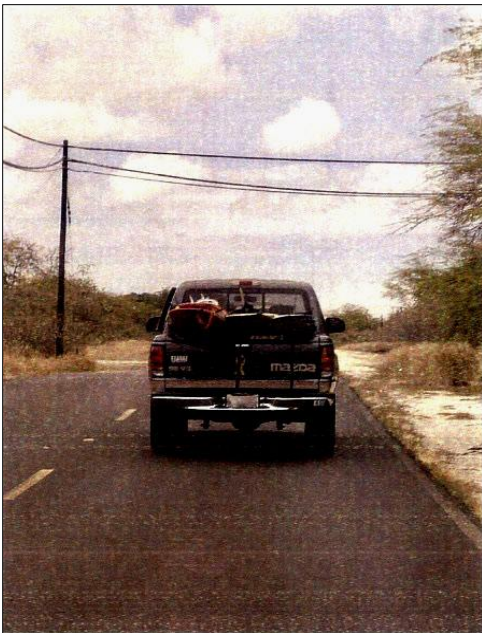
KA ULU HOI

E ō mau nā mo'olelo wahi pana o ka lāhui!

E Ho'i ka U'i o Mānoa, Ua Ahiahi

Na Keohookamalanai

'Auhea 'oukou e nā u'i 'eu'eu o Puahia, na keiki 'alo 'ehukai o Mānoa, nā kupu'eu ho'i e

he'e ana i ka muku a ho'i nō i ka lālā, ka mea e noi'i nowelo aku i ke kai 'ōlinolino, mai Kapua a i Kahaloa.

Ua lohe 'ē 'ia nō paha ka 'olelo kaulana e ō ana no ka 'āina nei i ka ihu o ka moku, 'o ia ho'i:

E ho'i ka u'i o Mānoa,ua ahiahi.

Eia na'e, ua pa'a anei ka mo'olelo no laila mai kēia puana a ka po'e kahiko? A i 'ole ia, ke lewalewa wale nei nō ma ke kino lahilahi o nā nūpepa o ke au i hala?

I 'ole e lilo wale ai i ka nalo kahi mo'olelo o ua 'āina uluwehi nei, e malia aku kākou i ka mea i ha'i 'ia maila e nā pa'a mo'olelo o ka lāhui, a i waiho 'ia maila i momi a kākou e pūlama ai.

Ua loa'a mai kekahi māhele o nei mo'olelo mai loko mai o ka "Moolelo Kaaō Hawaii no Kahalopuna, Ka Nani Oi Kelakela a me ka Ui i kona mau La," i pa'i 'ia i ka nūpepa *Ka Leo o ka Lahui* i ka lā 3 o Kepakemapa, MH 1889. Mea 'ia maila nō ua 'o Kahalaopuna, penei:

...a ua lilo na ehukai o ka nalu o Kalehuawehe i wahi nana e paani mau ai i na la a pau.

A ma ia nalu oia i launa nui ai me na kanaka a pau, a ua kauoha ke alii i kona mau kanaka pono e hana i lei lehua a me ka ilima, i lei no Kahalopuna e heenalua ai, a ma ia ano no oia i noho ai a hiki wale i kona hoi hou ana iuka o Manoa ma kona wahi mau.

I ka manawa i hoi ai o Kauhi no Waianae, ua hoi no o Kahalaopuna no uka o Manoa, a mai laila mai no oia e iho mai ai i kai o Waikiki i ka heenalua i na la a pau, a ilaila oia e noho ai a hiki i ke ahiahi ana, alaila, hoi no oia iuka o Manoa, a oia ka mea i olelo ia e ka poe kahiko — "E hoi ka ui o Manoa ua ahiahi." I puka kela huaolelo ana no Kahalaopuna, aole no kekahi mea e ae.

E ka makamaka heluhelu ē, 'a'ole kēia lāhui he lāhui ho'okahi o ka halau, ho'okahi ho'i o ka mana o ka mo'olelo, 'eā? No laila, eia kekahi mana 'oko'a o kēia puana like, i loa'a ma ka mo'olelo i kapa 'ia "No Manoa a me Kona mau Hiohiona," a puka mai no i *Ka Nupepa Kuokoa* i ka la 16 o Nowemapa, MH 1872:

He oia mau no ka olu a me ka lahilahi nahenahe maikai o ke ea, nolaila no i noho aloha ai na kupa o keia wahi, me ka nanea pu hoi i ka olu o ka makani kehau pa kololio i ke ahiahi, a ke maa nei no hoi kela olelo a na'lii kahiko, E hoi ka ui o Manoa ua ahiahi. E pono

paha wau e wehewehe iki aku i ke ano o ia olelo, ma ka mea hiki ia'u ke hai ae. Hai kahela mai la ka nalu o Kalehuawehe, huliama iho la na'lii a pau i ka iho i kai o Waikiki i ka heenalua, a ua nanea lakou a hiki i ka aui ana o ka la, ke ane aku la e ahiahi, pane ae la na alii i heenalua mua, E hoi ka ui o Manoa ua ahiahi. Aole nae no ke ahiahi maoli ke kumu o ia olelo ana, aole hoi no ka makau i ka ua, aka, no ka molowa i ka hoihoi i ka papa, oiiai aia no kela poe alii ke heenalua mai la, a i lilo no hoi na ia poe alii e hoihoi ae i ka papa i ka halau waiho papa o lakou, a nolaila ia olelo ana, E hoi ka ui o Manoa ua ahiahi.

Iā kakou e ho'i ai i uka, me ka wehi pū 'ana i ka lehua 'ula o kai, i wili 'ia me ka 'ilima, e ho'olana auane'i kākou i mau papa, e he'e like ai nā muli o kākou i ka nalu 'opu'u. 'A'ole na'e no ka moloā e waiho 'ia ai nā papa ma kai, akāno ka ho'omakaukau pono 'ana i ka po'e kaina no ko lākou wā e 'ike ai i ke au nui me ke au iki. A laila kākou e kaena ha'aheo ai i ka pono ē, "E ho'i ka u'i o Mānoa, ua ahiahi!"

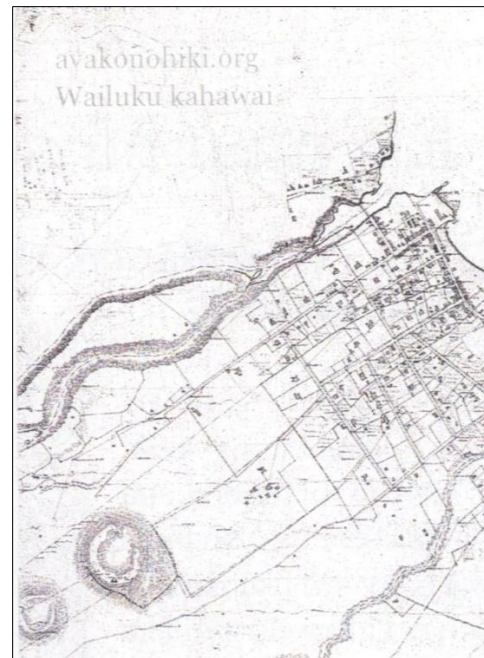
Pe'epe'e Akua na Kaimana Kawaha

He wahi mo'olelo kēia no ka loa'a 'ana mai o ka inoa o kahi wailele o ke kahawai keu a ka weliweli 'o Wailuku. 'Oiai he mau wailele ko Wailuku kahawai, he mo'olelo ko kēlā me kēia inoa wailele a penei mai ka mo'olelo no ia wailele 'o Pe'epe'e.

I ka wā o Hina e kuku a'e ana i ke kapa ma kona ana ma hope iho o ka wailele 'o Waiānuenue, hana 'ino mau kekahi mo'ō, nona ka inoa 'o Kuna, iā Hina ma ka 'onou 'ana aku i nā pōhaku mai luna mai o ka wailele a i lalo aku. 'A'ohe o Hina nānā 'oiiai kupale 'ia aku 'o ia e kāna keikikāne 'o Maui.

Eia na'e, i ka lā o Maui i hele aku ai i ka mokupuni 'o Maui, ua maopopo iā Kuna 'o ia ka lā kupono e make ai 'o Hina iā ia. No laila, i ia pō iho, 'onou akula 'o Kuna i ka pōhaku nui loa i lalo o ka wailele 'o Waiānuenue a pa'a ke ana o Hina e moe aku ana. I ka wai e ho'opihapiha a'e ana i ke ana, kāhea akula 'o Hina i kāna keikikāne. Lohe iki maila 'o Maui i ke kāhea a

kona makuahine i kāna moe 'uhane a ala koke a'ela 'o ia e holo aku i Hilo. I ka pae 'ana mai o kona wa'a, 'o kona pi'i a'ela nō ia i luna o ke kahawai a hiki i Waiānuenue. Hoa akula 'o ia i kana lā'au pālau i ka pōhaku e alai mai ana i ke ana a kahe hou iho ka wai i kai. I ka 'ike 'ana mai i ka maika'i o kona makuahine, huli a'ela 'o ia i kēlā wahi mo'ō 'ino.

I kona pi'i 'ana a'e i uka ma ke kahawai, e pe'e mai ana 'o Kuna i nā ki'ō wai o ka wailele i luna o Waiānuenue. I ko Maui huli 'ana aku, nene'e malie maila kēlā wahi mo'ō i ki'ō wai hou e pe'e hou mai ai. I ka manawa o Kuna i nene'e hou mai ai i kekahi ki'ō wai, loa'a maila 'o ia iā Maui a ku'i 'ia mai 'o ia a pau iholā i ka make. No kēia hana a kēlā wahi mo'ō i kapa 'ia mai ai ia wailele o Wailuku kahawai 'o Pe'epe'e.

Pipi Holo Ka'ao

kauluhoi.org

Kahikina de Silva
Luna Ho'oponopono

Kaimana Kawaha
Keohookamalanai

E leka uila mai i kāu mo'olelo:
silvak@hawaii.edu